

IL-KAVALLIER FRANCESCO BUONARROTI

U L-GROTTA TA' SAN PAWL

**MEDALJI QODMA MILL-ĞEBLA TAL-GROTTA TA' S.PAWL
FIL-MUŻEW BUONARROTI - FIRENZE**

Kan. Ģwann Azzopardi

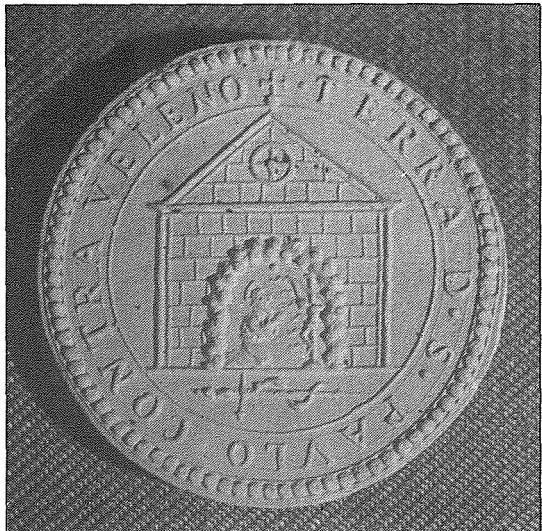
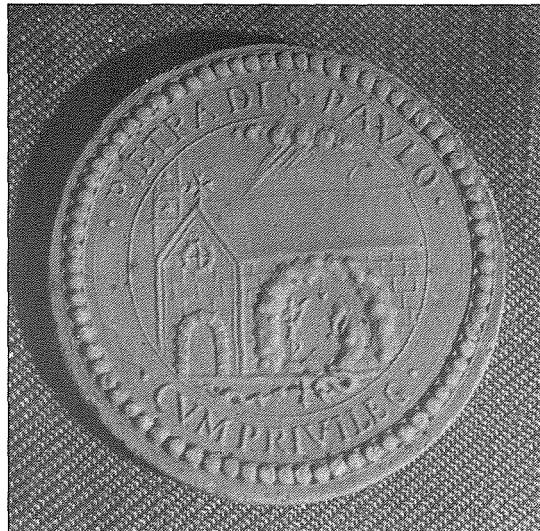
Fil-belt ta' Firenze, f'Via Ghibellina, hemm palazz magħruf bħala Casa Buonarroti. Billi dan il-palazz kien ġie akkwistat mill-magħruf Michelangelo, il-werrieta ta' Michelangelo biddluh f'mużew sabiħ ad unur tiegħi, u ġabru fiċċi ħafna opri tiegħi, l-aktar dawk li ħadex f'żgħożitu kif ukoll forom ta' xogħilijiet ta' Michelangelo li jinsabu mxerrda f'diversi lokalitajiet. Iżda ma dawn żiedu xi xogħilijiet oħra konnessi ma' membri tal-familja tiegħi.

F'dan l-artiklu se nitkellmu fuq oggett żgħir miżimum f'kamra magħrufa bħala l-Pensatoio ta' l-İstess palazz u li hu ta' nteress kbir għall-Maltin u speċjalment għalina r-Rabtin li ngħożżu lil San Pawl u nqimtu l-Grotta tiegħi fir-Rabat bit-tradizzjonijiet tagħha.

F'dawn l-ahħar snin il-Kapitlu tal-Kolleġġjata tar-Rabat reġa' qajjem id-drawwa qadima li bħala rigal lil xi viżitaturi distinti joffrithom

skultura ta' San Pawl maħduma mill-ġebla tal-Grotta. Rigal bħal dan ġie mogħiġi lill-Q.T. il-Papa Ģwann Pawlu II nhar is-27 ta' Mejju 1990, meta żar il- Grotta, kif ukoll lill Dun Stanislaw, segretarju privat tiegħi u lill-E.T. Mons P.L. Celata, Nunzju Appostoliku, lill-Arċisqof Gużeppi Mercieca u lill-Isqof t'Għawdex Mons N. Cauchi, kif ukoll lill-Granmastru Fra Andrew Bertie. Rigali bħal dawn jinsabu konservati wkoll fil-Mużew tal-Kolleġġjata tagħiġna, f'Parroċċa f'Louisiana, U.S.A., kif ukoll l-Italja ħdejn Frascati. L-iskultur ta' dawn ir-rigali dejjem kien l-istess wieħed, il- magħruf Gużeppi Galea mir-Rabat, li ħadex rigali ta' tlett forom u daqsijiet.

Irrid ngħid li m'aħniex qed nitkellmu fuq bċejjeċ kbar jew żgħar ta' ġebla kruda tal-Grotta fl-istat naturali tagħiha, bħalma hemm konservati b'devozzjoni kbira fil-knisja ta'

Il-Grotta u l-Knisja ta' San Pawl.

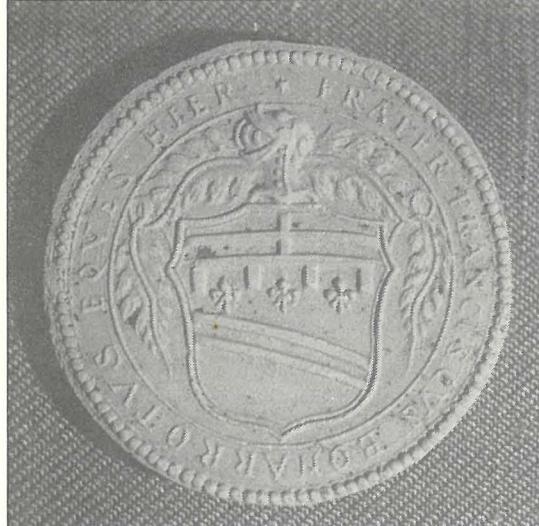
San Ĝużepp f'Għiblta', fi knisja oħra fl-Australja, kif ukoll għand tant persuni u postijiet f'Malta (fosthom fil-kamra tan-nar ta' San Pawl, Rabat) imma qed nitkellmu fuq ġebla maħduma, li barra d-devozzjoni tal-ġebla għandha l-valor ta' l-arti u l-messaġġ imwas-sal mis-suġġett skolpit fiha.

L-oġġett kurjuż tal-mužew Buonarroti, Firenze, li fuqu qed nikteb hu kollezzjoni ta' 35 medalja żgħira, jiġifieri maħdumin mill-ġebla tal-Grotta u minquxin mill-wiċċ u mill-ġejjen b'figuri u kliem li juri hila artistika u jwassal messaġġ. Dawn il-35 medalja żgħira huma konservati fuq kabare' jew tray żgħir ta' l-injam, mingħajr ebda indikazzjoni għajnejha. Dak li hemm miktub fuq l-istess medalji.

Għalkemm in-numru ta' dawn il-medalji hu 35, fil-fatt 9 minnhom huma duplikati u għal-hekk in-numru veru ta' medalji differenti huwa ta' 26. Kull waħda minnhom għandha xbiha kemm fil-wiċċ kif ukoll fil-ġejjen, iżda hemm numru ta' ripetizzjonijiet l-aktar fil-ġejjen tal-medalji. B'kollo hemm 25 varjant fil-wiċċ u 9 varjanti fil-ġejjen, total ta' 34 xbiha fil-kollezzjoni kollha.

Nagħmluha čara li dan l-artiklu m'hux il-publikazzjoni xjentifika ta' din il-kollezzjoni mportanti, iżda biss ġabru qasira ta' nformazzjoni fuqha minħabba l-fatt li kelli x-xorti niskopriha u li meta mort inżurha ġejt imħolli nagħtiha enumerazzjoni definitiva. Inħalli għall-ħabib tiegħi Dr George Zammit Maempel il-publikazzjoni xjentifika ta' din il-kollezzjoni: meta semmejthi lu, bħali u qabli, mar Firenze biex jistudjaha. Fil-fatt dan l-istudjuz qed iħejji ktieb dettaljal fuq is-sigilli kollha tal-Grotta, mxerrda mad-dinja, u fil-ktieb li ħriġna dwar il-Grotta fl-okkażżoni taż-żjara tal-Papa huwa diġa' ppublika l-ewwel kapitlu tiegħi fejn wkoll għamel xi kumenti fuq din il-kollezzjoni. Wieħed għalhekk jistenna b'herqa il-kontribut validu ta' l-istudju sħiħ tiegħi.

Kif ġew oriġinati il-medalji ta' Firenze maħdumin mill-ġebla tal-Grotta?: L-ideatur tagħiżhom kien il-Kavallier ta' l-Ordni ta' San Ģwann Fra Francesco Buonarroti, proneputi tal-famuż Michelangelo. Francesco twieled fl-1574 u sar kavallier fil-5 ta' Settembru 1599. Huwa qatta' ħafna snin f'Malta - kien hawn fis-snini 1599, 1607, 1611-12, u minn Marzu 1613 sa mewtu li seħħet fit-3 t'Ottubru

L-Istemma tal-Kavallier Francesco Buonarroti

Medalja ta' San Karlu Borromeo

1631. F'Malta kellu bosta karigi : gvernatur ta' Sant Anġlu (1615), Prokuratur tal-Lingwa ta' I-Italja (1617), Kummissarju ta' I-ispolji (1623) u Segretarju tal-Granmastru għal-Lingwa ta' I-Italja (1623). Il-Granmastri Wignacourt u De Paule kkummissjonawlu diversi proġetti ta' arkitettura, li wħid ġew ukoll esegwiti.

Is-snin li fihom għex fostna Francesco Buonarroti kienu snin ta' qawmien ġdid ta' devozzjoni lejn il-Grotta ta' San Pawl. Is-sena 1599 li fiha Buonarroti sar kavallier kienet is-sena li fiha beda jwettaq ħidmieta fostna I-eremit Spanjol Juan Beneguas. Is-snin I-oħra li fihom Buonarroti reġa' ġie jew għex f'Malta kienu snin li fihom il-Grotta infirdet mill-Paroċċa biex tiġi amministrata minn Beneguas jew inkella s-snин li fihom il-Grotta ghaddiet minn idejn Beneguas għand l'Ordni jew fl-aħħarnett is-snin li fihom il-Grotta saret Kolleġġjata ta' I-Ordni ta' San Ģwann u bdiet tiffjorixxi. Ma nistagħġibux għalhekk li I-arma ta' Fra Francesco Buonarroti insibuha fid-dahar ta' 8 medalji diversi ta' din il-kolleżzjoni.

B'mod ġenerali nistgħu nikklassifikaw il-kolleżzjoni Buonarroti f'hames taqsimiet:

a) qaddisin ta' I-Ordni

ħidax u waħda duplikata.

b) simbolu ta' I-Ordni

waħda u waħda duplikata.

c) misteri ta' Kristu,

tlieta

d) qaddisin oħra

sitta u ħamsa duplikati

e) San Pawl, il-Grotta u I-qawwa

tal-ġebbla tagħha kontra I-valenu

sitta u tnejn duplikati

Nagħtu issa xi tagħrif aktar dettaljat fuq dawn il-kategoriji.

A) Qaddisin ta' I-Ordni.

Fid-dahar ta' kull medalja minn din is-serje, barra waħda, hemm dejjem is-salib bi tmien ponot ta' I-Ordni bil-kelmi *Elevabitur signum in nationibus. Isaías V* (Jintrefa' bñala sinjal

fost il-ġnus - kliem meħud mill-5 kap tal-ktieb tal-profeta Isaija). Il-waħda differenti fiha arma tal-Granmastru Vascancellos, bla ebda kliem ieħor jew isem. Din ix-xbieha tal-Granmastru Vascancellos hi sinifikattiva ħafna, minħabba li dan il-Granmastru saltan fis-snin 1622-23, u f'dawk is-snin Buonarroti kien Malta, segretarju tal-Kummissjoni ta' I-ispolji u segretarju tiegħi għall-Lingwa Taljana u għal-hekk iġġegħilek taħseb li din il-kolleżzjoni ta' medalji saret f'dawk is-snin. Dan ikompli jikkonfermah il-fatt li l-unika data mniżżla fuq xi waħda minn dawn il-medalji (S. Karlu Borromeo) hi sewwasew is-sena 1622.

Fil-wiċċ ta' dawn il-medalji hemm ix-xbiha ta' ħidax il-qaddis ta' I-Ordni u dawn huma enumerati, minn 1 sa 13 bin-numri 1,3 u 10 neqsin. Dawn il-qaddisin huma: S. Raymond de Podio (2), S.Toscana (4), S. Ugo (5), S. Gerardo minn Villamagna (6 u duplikata), S. Gerlandu minn Alemagna (7), S. Nikasju (8), S. Garsia Martinez (9), S.Pietru minn Imola (11 - bl-arma ta' Vascancellos), S. Ubaldeska (13) u l-waħda bla numru turi lil S. Tumas Dingley, Ingliz, li l-medalja ssejjah lu qaddis iżda fil-fatt I-anqas I-Ordni ma jqisu qaddis. Hawn irridu nżidu li mhux il-qaddisin kollha ta' I-Ordni

*Ktieb bil-kelmi "Vera Pietra di San Paolo"
u is-Serp.*

L-Arzella simbolu tal-Pellegrin.

huma qaddisin għall-Knisja Universali.

In-numri mogħtija fuq il-medalji huma f'ordni kronoloġiku skond iż-żmien li fil-ġexu dawn il-qaddisin, kif jirriżulta jekk inqabbluhom mas-serje ta' pittura ta' l-istess qaddisin bid-dati fuqhom li għandna fil-kuridur tal-Mużew tal-Parroċċa tagħna. Bħala xbihat iżda huma wisq differenti, għax magħimulin minn artisti differenti u għax ukoll adattati għall-forma ta' medalji.

In-numri neqsin huma: il-Beatu Ġerardu, fundatur (numru 1), S. Flora u l-martri Ngliz S. Adrianu Fortesque. Minħabba f'hekk jidher čar ukoll li l-kollezzjoni ta' Firenze m'hix kompluta u darba kienet akbar.

(B) Simboli ta' l-Ordni.

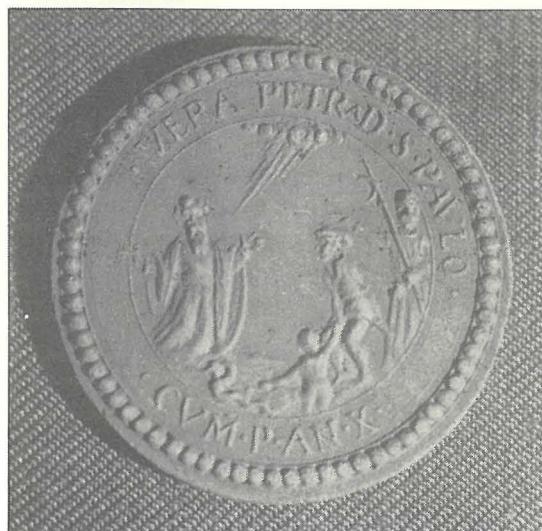
L-unika medalja f'din is-sezzjoni turi fil-wiċċiċ is-Salib bit-tmien ponot ta' l-Ordni sovrapost fuq arzella, simboli internazzjonali tal-pellegrini, flimkien mal-kelmiet *sub hoc signo crucis vincemus* (b'dan is-sinjal tas-Salib noħorġu rebbieħha) u minn naħha tal-gejjen ras San ġwann Battista sovrapost l-istess fuq arzella bil-kelmiet *propter veritatem et iustitiam* (għas-sewwa u l-ħaqeq) li jorbtu mal-

martirju ta' San ġwann, patrun tal- Kavallieri. Ma ninsewx li l-Ordni ta' San ġwann fl-origini tiegħi kien jieħu īx-sieb il-pellegrini li jżuru l-art imqaddsa. Il-Grotta ta' San Pawl f'dawk is-snin kienet ukoll ċentru nternazzjonali ta' pellegrinaġġi.

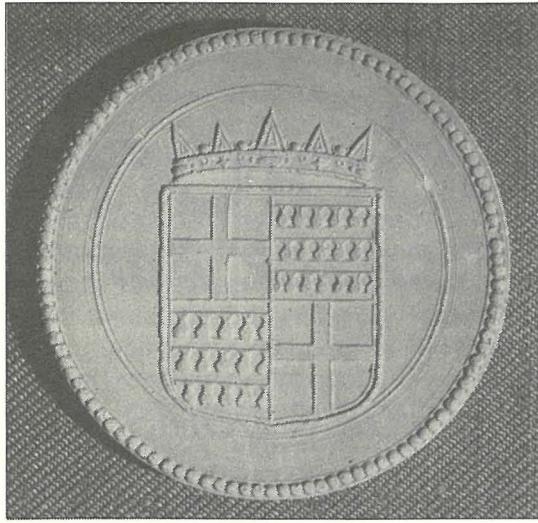
(C) Misteri ta' Kristu.

Għandna hawn 3 medalji li juru:

1. It-twelid ta' Kristu bil-kelmiet *Fit Genetrix Virgo Maria et Coeli Regina u fin-naħha ta' wara San Pawl bil-kelmiet S. Paule Apostole intercede pro nobis ad Dominum.*
2. It-twelid ta' Kristu bl-istess kelmiet flimkien mal-frażi *Mirabile Grazia di S. Paolo u fin-naħha ta' wara l-istemma tal-Kardinal Cesare Baronio, figura importanti fil-moviment kattoliku tal-Kontroriforma fi żmien Buonarroti, Beneguas u l-qawmien ta' devozzjoni tal-Grotta.*
3. Il-Kurċifiss u fin-naħha ta' wara l-istemma ta' Fra Francesco Buonarroti. Ix-xena tal-Kurċifiss ma fiha ebda skrizzjoni.

In-Nawfrġu ta' San Pawl. Medalja fl-10 sena tal-Privileggj.

*L-istemma tal-Granmastru Vascancellos, ta'
I-istess žmien tal-Medalji.*

Minn dawn it-tlieta, it-tieni waħda tolqotna kemm minħabba d-disinn sabiħ tagħha kif ukoll minħabba l-kelmiet dwar il-qawwa tal-ġebla tal-Grotta.

(D) Qaddisin oħra.

F'dan il-grupp għandna xbihat ta' 5 qaddisin li ma jappartenux lill-Ordni ta' S. Ģwann. In-numru ta' medalji duplikati hu konsiderevoli. Fid-dahar tal-medalji kollha, barra waħda, hemm l-istess stemma tal-Kavallier Francesco Buonarroti. Il-waħda specjalisti turi knisja, u fl-isfond tagħha grotta, bi xbiha ta' San Pawl fuq il-lemin għarkubbtejha quddiem Kurċifiss, did-darba fuq ix-xellug; is-simboli tas-sejf u l-lifgħa jinsab ukoll taħbi bħal qabel. Diddarba flok il-kelmiet *contra veleno* hemm frażi aktar kurjuža: *Cum Privilegio*, li ttik x'taħseb li Buonarroti kellu xi privileġġ ta' dawn is-sigilli.

Il-qaddisin, b'isimhom madwar ix-xbiha, huma: S. Bastjan, S. Katerina, S. Karlu Borromeo u l-qaddisin S. Ludoviko/ S. Lawrenz. Taħithom hemm il-kelmiet: *Petra (jew Pietra) di S. Paulo*.

Medalja oħra turi l-istess xbiha ta' S. Karlu Borromeo, iżda mingħajr ismu u mingħajr il-kelmiet *Petra di S. Paulo*; din l-aħħar medalja

iġġib is-sena 1622, li kif ja għidna hi aktarx id-data ta' din il-kollezzjoni. S. Karlu kien qaddis popolari ħafna fil-Kontroriforma Katolika.

(E) Medalji bi xbihat tan-Nawfrġju jew tal-Grotta.

Dan il-grupp hu ta' l-akbar interessa għalina; fiñ 3 medalji tondi, li għandhom fil-ġejjen l-istemma ta' Buonarroti u tnejn rettangolari, forma ta' ktieb magħluq vertikali.

L-ewwel waħda fiha fil-faċċata annimal mitologiku stramb, qjsu ċerv bi tlett irjus, imdawwar bil-kelmiet *Vera Petra di S. Pavlo C.V.* L-ittri C.V. huma taqsira ta' *Contra Veleno*.

It-tieni medalja turi l-Knisja tal-Grotta mill-ġenb li juri kemm il-faċċata u kemm il-ġenb tal-lemin (il-ġenb l-ieħor hu l-ħajj tal-Knisja ta' S. Pawl). Is-salib fuq il-faċċata hu s-salib ta' S. Ģwann; jidher ukoll fl-isfond il-kampnar ta' S. Pawl. Id-dahla tal-Grotta tidher kemm mill-faċċata (bħalma għaddekk taraha llum mill-bieb ta' barra) u kemm mill-ġenb fejn tassew jinsab l-għar ta' San Pawl. San Pawl qiegħed għarkubbtejha quddiem Kurċifiss, did-darba fuq ix-xellug; is-simboli tas-sejf u l-lifgħa jinsab ukoll taħbi bħal qabel. Diddarba flok il-kelmiet *contra veleno* hemm frażi aktar kurjuža: *Cum Privilegio*, li ttik x'taħseb li Buonarroti kellu xi privileġġ ta' dawn is-sigilli.

It-tielet medalja turi xbiha tan-Nawfraġju, b'San Pawl fuq ix-xellug, u tlett figur fuq il-lemin; isfel fin-nofs il-baħar u l-lifgħa. Il-figura tan-nofs mill-grupp ta' tlieta fuq il-lemin qed ittellha' lil xi hadd mill-baħar waqt li fit-tarf hemm donnu suldat. Il-kliem f'din il-medalja jinqara: *Vera Petra di S. Pavlo. Cum Privilegio Anno X*, kliem li jtina x'nifħmu li l-privileġġ li semmejna kien ilu għaxar snin mogħiġi.

L-aħħar tnejn għandhom forma ta' ktieb u juru srieħ u skorpjuni. Fil-faċċata tal-wieħed (l-iżgħar) hemm is-salib ta' l-Ordni waqt li fil-

faccata ta' l-ieħor, li hu akbar, hemm is-sejf ta' S. Pawl bil-lifgħa. Fil-gejjen tal-ktieb iż-żgħir hemm serp jew lifgħa bil-kelmiet Vera Pietra di S. Paulo waqt li fil-gejjen tal-ktieb il-kbir hemm skorpjun fin-nofs u lifgħnat fuq u taħt, bla ebda kitba.

Kelma fuq id-daqqs ta' dawn il-medalji; barra l-aħħar tnejn li semmejna, forma ta' ktieb, li huma ta' daqs inegwali, il-medalji kollha, ta' forma tonda, għandhom żewġ daqsijiet: l-akbar huma s-serje tal-qaddisin ta' l-Ordni,, l-oħrajn kollha huma ffit iż-ġħar.

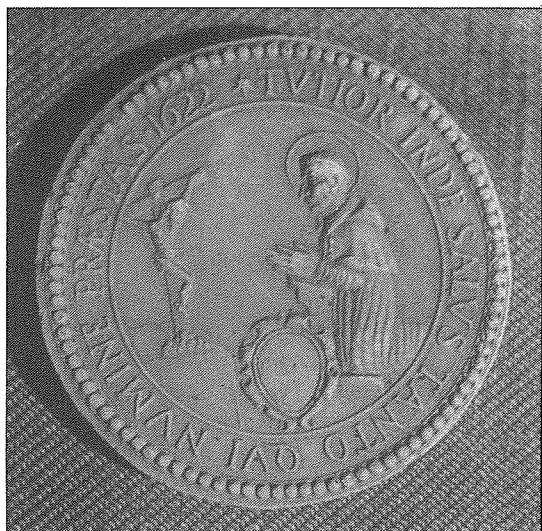
Minn dan il-ftit tagħrif li tajna, nifhmu biżejjed l-importanza ta' din il-kollezzjoni qadima. Fid-dawl ta' tagħrif dokumentarju miż-żmum fl-arkivju ta' Buonarroti fil-Biblioteka Medicea, Firenze, din il-kollezzjoni jixırqilha studju aktar dettaljat u komparativ.

In-numru ta' medalji duplikati jagħtik x'taħseb li dawn kienu ntizi wkoll biex jitqas-smu. Nafu li l-ġebla tal-Grotta, sew jekk fil-istat naturali tagħha sew ukoll jekk maħduma, kienet mogħiġija bħala rigal u apprezzata minn nies distinti, kif jirriżulta minn manoskritti u kotba stampati qodma.

Nagħlaq dan l-istudju billi nagħtiż żewġ referenzi ta' akkwisti qodma tal-ġebla tal-Grotta, li s'issa għadhom mǟ ġewx pubblikati.

(¹)Fit-28 ta' Ġunju 1658, il-Kavallier Fra Amadeo Rovero, Prijur ta' Sant'Eufemia ordna m'għand id-diskret Adriano Risbe, żewġ oġġetti: Kwadru bil-pjanti tal-Belt Valletta, l-Birgu u l-Isla u kaxxa ġebel tal-Grotta. Dawn irċeċihom kif jirriżulta mill-ittra tiegħi tal-15 t'Ottubru 1658: il-ġebla jidher li kienet maħduma għax Fra Rovero jsejhilhom una scatola di devotioni e figurine di Pietra di S. Paolo. Dan jirriżulta mill-ispoll ta' dan il-kavalier fl-arkivju tal-Kattidral, vol. 16A, f.433 verso.

(²)Bejn April 1674 u Marzu 1678, fl-arkivju generali tad-Dumnikani nsibu tlett referenzij ta' rigali tal-ġebla tal-Grotta: Fis-7 t'April

San Ugo, qaddis ta' l-Ordni

1674 (Reg. IV, 146, p.249), hemm ittra lil Pirjol tar-Rabat fejn il-General jiddikkara li rċieva *le devozioni di S. Paolo*. Fil-5 ta' Jannar 1675 (Reg. IV, 148, p.171) jikteb lill-Pirjol tal-Belt u Vigarju ta' Malta, Patri Tumas Landolina Gregorio Dingli. Fl-aħħarnett fit-23 ta' Marzu 1675 (Reg. IV, 148, p.215), il-General jikteb lil P. Bernardin Maria, Malti li kien fil-Kunvent ta' S. Duminku, Napli, u jgħidlu: Rċevejt id-devozzjonijiet ta' S. Pawl li bgħattli u billi apprezzajjhom, qed nirringrażżjak.

Hajr lil (1) Dr Ludovica Sebregondi Fiorentini li semmiet din il-kollezzjoni fl-istudju tagħha fuq Francesco Buonarroti u li meta mort Firenze ntroduċietni mad-Direzzjoni tal-Mużew u segwiet ix-xogħol tiegħi; (2) Dr. Pina Ragioneri, direttori, li tatni l-permess nenumera l-kollezzjoni; (3) l-Prof. John Critien ta' Pisa, Cavaliere di Grazia magistrale, kavallier profess ta' l-Ordni ta' San Gwann li sabilna fotografu, student tiegħi, akkompanjah waqt ix-xogħol tal-fotografija u fuq kollox irregala lill-Mużew tal-Parroċċa sett ta' fotografiji kbar u tant sbieħ ta' kull xbieha li hemm f'din il-kollezzjoni u (4) lill-fotografu Signor Cesare Fantini li fotografa tant tajjeb dawn il-medalji; (5) Patri Stieħnu Forte O.P. li tani r-referenzi mill-Arkivju Generali tal-Ordni Dumnikan.